

Litevské konsonanty (souhlásky)

Znělé a neznělé konsonanty

j	l	m	n	r	b	d	g	z	ž	h	v	c	č
–	–	–	–	–	p	t	k	s	š	ch	f	dz	dž

buvo (byl) *tu* *seka* (sleduje) *šilas* (bor)
puvo (hníl) *du* (dva) *sega* (zapíná) *žilas* (šedivý)

Asimilace:

b, d, g, z, ž
↓
p, t, k, s, š

znělost → neznělost

dirba (pracuje) → *dirbti* [dirpti] *mezga* (plete) → *megzti* [meksti]
auga (roste) → *augti* [aukti] *veža* (veze) → *vežti* [vešti]

neznělost → znělost

suka (kroutí) → *sukdavo* [sugdavo] *lipa* (leze) → *lipdavo* [libdavo]
neša (nese) → *nešdavo* [neždavo] *tiesė* (kladl) → *tiesdavo* [tiezdavo]

Měkkost a tvrdost konsonantů (palatalizace)

Všechny litevské konsonanty mohou být měkké a tvrdé. Výjimku tvoří „j“ – je vždy měkké.

Poziční tvrdost:

Konsonant je tvrdý na konci slova
namas (dům), *tegul* (at'), *ir* (a)

Konsonant je tvrdý před zadními vokály (včetně dvojhlásek ai, au, uo; al, am, an, ar; ul, um, un, ur)

C + V(a) → CV(a)

garas (pára), *vaikas* (dítě), *šaunus* (šikovný), *baltas* (bílý), *kula* (mlátí), *dulka* (práší se), *purvas* (bláto), *duona* (chleb), *šoka* (tančí), *rodo* (ukazuje)

Poziční měkkost:

Konsonant je měkký před předními vokály (včetně dvojhlásek ei, ie; el, em, en, er; il, im, in, ir)

C + V(i) → C'V(i)

pilis (hrad), *pilti* (lít), *pirmyn* (do předu), *pienas* (mléko), *mes*, *nešė* (nesl), *neis* (nepůjde), *nervinti* (znervozňovat), *nėrė* (ponořil se), *dėdė* (stríc)

Nepoziční měkkost

Konsonant může být měkký také před zadním vokálem (včetně dvojhlásek ai, au, uo; al, am, an, ar; ul, um, un, ur). Tuto měkkost označujeme písmenem „i“ mezi konsonantem a vokálem.

C + V(a) → C'iV(a)

(*k*aulų) → *ki*aulių

(rašau) → raš*i*au

Písmeno „i“ je znakem pro samohlásku [i], eventuálně znakem pro palatalizaci (měkkost) souhlásky. Jako znak pro palatalizaci se toto písmeno „nečte“, jen změkčuje před ním stojící souhlásku. Příklady:

„i“ jako vokál: *pilis* (hrad), tu *esi* (ty jsi), *Čekija*, *pirmas* (první), *pilkas* (šedý), *istorija* (historie)

„i“ jako znak pro palatalizaci: *šiaurė* [š'æure:] (sever), *kiaulė* [k'eule:] (svině), *liaudis* [l'æudis] (národ), *liūdnas* [l'u:dnas] (smutný), *sūlas* [s'u:las] (nit)

„i“ jako vokál a „i“ jako znak pro palatalizaci se nikdy nevyskytují ve stejných pozicích:

- 1) „i“ jako znak pro palatalizaci nikdy není na začátku a na konci slova; v těchto pozicích má „i“ vždy funkci vokálu (např. *istorija*, tu *esi*)
- 2) „i“ jako vokál se nikdy nevyskytuje mezi konsonantem a vokálem; v těchto pozicích je „i“ vždy znakem pro palatalizaci (např. *šiaurė*, *sūlas*).

Existuje několik výjimek:

- a) Kombinace „konsonant + ie“, např. *pienas* (mléko), *miegas* (spánek). „i“ je zde součástí dvojhlásky „ie“, nikoliv znakem pro palatalizaci.
- b) Při setkání dvou vokálů na hranici slabik čteme „i“ jako vokál, např., *šiitas* [ši-i-tas] (větev muslimů), *pianinas* [pi-a-ni-nas] (piano).

Cvičení. Určete, zda písmeno **i** označuje v následujících slovech vokál nebo znak pro palatalizaci.

1. *ilgas* (dlouhý), 2. *toli* (daleko), 3. *žiaurus* (krutý), 4. *šilta* (teplá), 5. *pliaupia* („hodně prší“), 6. *meilė* (láska), 7. *kiaušas* (temeno), 8. *siūlo* (nabízí), 9. *jis* (on), 10. *pilnas* (plný), 11. *žiogas* (kobyłka), 12. *žiema* (zima), 13. *sriuba* (polévka), 14. *sliėkas* (žížala), 16. *kirmėlė* (housenka).

Palatalizace konsonantních skupin

Měkkost „se promítá“ na celou konsonantní skupinu v slabice:

šnekėti (hovořit), *gandrelis* (malý čáp), *pliaupti* (hodně pršet)

Č DŽ v litevštině

Nepoziční měkkost „t“ způsobila vznik afrikát č dž – měkké t před zadním vokálem se proměnilo na č, dž:

skaičiau, *leidžia*

Příklady proměn t→č a d→dž při ohýbání slov:

žaltys (*užovka*); *gaidys* (*kohout*):

N. <i>žaltys</i>	<i>gaidys</i>
G. <i>žalčio</i>	<i>gaidžio</i>
D. <i>žalčiai</i>	<i>gaidžiui</i>
A. <i>žaltį</i>	<i>gaidį</i>

skaityti, skaito skaitė (číst); gydyti, gydo, gydė (léčít) – minulý čas:

aš skaičiau gydžiau

tu skaitei gydei

jis, ji skaitė gydė